

Szervátiusz Tibor
(Kolozsvár, 1930. 07. 26. – Budapest, 2018. 04. 25.)

Gubás Ágota

„Közös sors, közös küzdelem fűz össze bennünket”

In memoriam Szervátiusz Tibor

Főhajtás a géniusz előtt a déli végekről

„Szabadkán is Erdélyben érzem magam, közös sors, közös küzdelem fűz össze bennünket, »kisebbségbe« taszított magyarokat. Isten adjon erőt nektek is a megmaradásért folytatott küzdelemben” – írta Szervátiusz Tibor 2003. szeptember, vagy ahogy ő fogalmazott régi magyar elnevezéssel, őszelő hava 12-én vendégkönyvünkbe, azon a napon, amikor este a szabadkai Városháza patinás dísztermében átvette az Aracs Társadalmi Szervezet Aracs–Főnix-díját. A 88 éves korában 2018. április 25-én elhunyt szobrász géniuszra a délvidéki magyarokhoz fűződő kapcsolatának összefoglalásával emlékezünk.

Szervátiusz Tibor neve számunkra egybeforrott az Aracs-díjjal, hiszen az Aracs Társadalmi Szervezet elnökének, dr. Gubás Jenőnek a felkérésére, hogy segítse egy művével az Aracs-díj létrehozását, azonnal meleg baráti szeretettel, keresetlen egyszerűséggel, minden ellenszolgáltatás nélkül ajándékba adta a Magyar életfa című kisplasztikájának öntési jogát. A díj eszmei értékén túl Szervátiusz Tibor művészete, erkölcsi és emberi tartása, a határokon túli magyar kisebbségekhez való ragaszkodása külön súlyt adott ennek az elismerésnek, amellyel a Délvidéken élő magyar közösségért tevékenykedők munkásságát ismerték el. Az első díjat a civil szervezet megalakulását követő évben, 1998-ban osztották ki.

– Az Aracs első felkérésére nagy szeretettel és magától értetődően vállalta el ezt. Miért? – tettem fel a kérdést Szervátiusz Tibornak abban az interjúban, amely 1999. szeptember 29-én jelent meg a Szabad Hét Napban *A magyarságot erősíteni kell a jövő céljaira* címmel.

„Örömmel tettem már csak azért is, mert tehetek valamit, segíthetek, különösen azoknak, akik velem egy sorsra vannak ítélve, ugyanabban a sorsban tengődnek, mint amilyet én odaát Erdélyben átéltem; ugyanazok a politikai erők működnek, kisebbségnek nevezett szörnyűségek, sorsok, megmaradási, anyagi, szellemi nehézségek merülnek fel, mint annak idején Erdélyben. A magyarságot erősíteni kell a jövő céljaira, hogy meg tudjon maradni magyarnak. Összefogva kell élni, egymást szeretve megmaradni annak érdekében, hogy a magyarság kivárhassa azt az időt, amikor majd születhetnek olyan politikai döntések, amelyek ennek a népnek visszaadják a becsületét, az összetartó erejét és azt, ami őt megilleti. Ez a kisplasztikám, ha elkerül Szabadkára, a Délvidékre, akkor ott is hatóerőként tud működni, és fel tudja idézni ugyanazokat a szellemi és más erőket, amelyeket én bele próbáltam segíteni.”

S valóban a díj létrehozásával működni kezdtek ezek az erők.

Ez a kisplasztika és még számos madonna, székely kisportré népesíti be az alkotó budai műtermét a nagy szobrok társaságában. Ezekről így vallott:

„Ezek valójában az én divertimentóim, így nevezem őket, kis bálványok, amelyeket a nagy szobrok készítése közben pihe-

Szervátiusz Tibor:
Magyar életfa – az Aracs-díj

nésképp faragok. Másrészt ezeken formai kísérleteket is végzek. Ezeknek a tanulmányoknak az alapján születtek a nagy létportréim, harmadrészt ezek olyan szellemi közegben születtek, amelyek az erdélyi nép egy részének a hitvilágát is kifejezik. Erdélyben nagy a Mária-kultusz, gondolok a csíksomlyói búcsúra...

–...amelyet Ön is átélt gyerekkorától fogva ...

Igen. Többször átéltem. Én is Mária napján születtem, ezért anyám Máriának ajánlott fel, amikor megszülettem. Én is ennek a kultusznak a híve vagyok. Habár feleségem nem katolikus vallású, ő is Mária-hívő, és ő is velem jár a katolikus templomba, egyformán imádkozunk, és kérjük a nálunk nagyobb erőket, hogy segítsék meg ezt a népet. Rá szoktam írni a nagy szobraimra varázsigeiként, hogy Mária, magyarok Nagyszszonya, segítsd meg magyar népedet. Úgy érzem, hogy amióta ezt az országot, annyi év után újra felajánlották a magyarok Nagyasszonyának, azóta mintha javulni kezdett volna ennek a népnek a helyzete. [...]

– Egyéni stílusát hogyan sikerült megtalálnia? Ebben édesapja sokat segített, ugyanakkor az ő szobrászata egy nagy kihívás is volt, küzdelem azért, hogy más legyen, egyéni az édesapja mellett is.

Az első és lényeges dolog, hogy Erdélyben élve belekerültem egy hitvilágba, falvak életét láttam, tanulmányoztam, hallgattam a panaszaikat, keserveiket. Egy úgynevezett kisebbségi sorsban születtem, habár én ezt a szót nem szeretem kimondani, ezt csak ránk mérték, ez valójában nem is fedi azt. Mert miért volnék én kisebbségi a saját szülőföldemen, különösen akkor, hogyha az én népem országalapító volt, megalapított egy kultúrát, irodalmat, országot – amelyet azután megváltoztattak. Tehát ezt a kifejezést semmiképp nem találok helyénvalónak. De mindebből a népi világból, az ott élő emberek keserveiből, világából, a ránk nehezülő elnyomásból, egy idegen nép túrhetetlen, szemtelen, pimasz uralmának a gyötrelmeiből alakult ki bennem egy olyan lelki állapot, ami a szobrászatomat alakította. A háború után teljesen magamra voltam utalva, tudniillik ránk erőltettek egy úgynevezett szocreál stílust, ami követhetetlen és zsákutca volt. Ilyen helyzetben nem volt más vá-

lasztásom, csak az, hogy a mi szellemi nagyjainkat hívjam segítségül, Adyt, Bartókot, Kodályt, Szabó Dezsőt, Németh Lászlót és másokat, akik ezért a népért mindig kiálltak és tettek valamit. Ezekből kiindulva alakítottam ki a magam művészetét. Természetesen édesapám hatása is döntő volt művészetem alakulására. Amikor engem el akartak távolítani a főiskoláról, ő tartotta bennem a lelket, s így tudtam megmaradni, kialakulni. Nekem anyagi lehetőségeim sem voltak, s ő kis nyugdíjából segített, támogatott. Hát ilyen nehéz körülmények között alakítottam a szobrászatomat, és már eleve meghatároztam magamnak azt, hogy ebből kiindulva elutasítok minden olyan irányzatot, amihez semmi közünk nincs, amihez semmi köze nincsen ennek a népnek. Így az, ami a Nyugatról jött, teljesen idegen volt számomra. Lehet, hogy ott jogos a felhőkarcolókra emlékeztető geometriai formákat kialakítani, és azokból elvont festményeket létrehozni, de Erdélyben, ahol hegyek, völgyek, patakok vonultak, és egy végsőig elnyomott, nyomorgató nép élt, ez a világ követhetetlen volt. Ezért inkább azt választottam, ami körülöttem látható, hallható volt. Tehát ebből kiindulva alakítottam ki a szobrászatomat, és egyre inkább fontos volt számomra az, hogy ne kerüljek semmiféle idegen hatás alá, próbáljam öntörvényű módon a magam egyéniségét, szobrászi útját megtalálni, és ezekből a tényezőkből kialakítva hozzak létre egy szobrászatomat.

– Nagyon egyéniék és beszédesek az úgynevezett létportréi. Nem arcot ábrázol, hanem egyéniséget és sorsot. Bartók portréja egy kicsit önarckép is. Szervátiusz Tibor arca is végtelen nyugodtságot, szelídséget sugároz, ugyanakkor hatalmas erőt is. Bartók portréja már-már lányos gyöngédséget, hamvasságot, egyúttal azonban óriási erőt áraszt. Hogyan sikerült ötvözni az erőt és a gyöngédséget?

Én nem követtem azt az utat, amit a szobrászok Magyarországon is követtek, nem akartam fotografikus Bartók-portrét készíteni, amelynek nagy orra van, és mindenféle ilyen jegyeket hordoz, hanem a zenéjéből indultam ki, belső lényéből, belső feszültségeiből, mert úgy éreztem, hogy Bartókban óriási energiák feszültek, a zenéje is olyan, zongoraművészként előadói stílusa

is ilyen volt. Úgy érzem, hogy bennem is működnek ilyen feszültségek, habár külsőleg nyugodtnak látszom, de belülről nagyon feszült vagyok, és ezért tudok erőt vinni a szobraimba. S ha ez a kettő találkozik, akkor létre tud jönni például egy Bartók-portré, amely kívülről egy nagyon nyugodt, egyszerű, primitív népi maszkra hasonlító forma, de ezen belül nagy feszültségek, erők működnek. A szem két nagy üreg, ezen keresztül áramlik ki ez a benső lelki világ. [...] Valójában ezek a portrék, Bartóké, Adyé, Németh Lászlóé, Szabó Dezsőé, Móricz Zsigmondé, és sorolhatnám még, egy sorozatot alkotnak, és azért jöttek létre, mert magányomban szükségét éreztem annak, hogy ne csak a szellemiségük vegyen körül, és ebből tudjak erőt meríteni, hanem fizikai valóságukat is magam körül érezzem, és ezek mintegy erősítsenek és gyámolítsanak abban a küzdelemben, amelyben Erdélyben részem volt...”

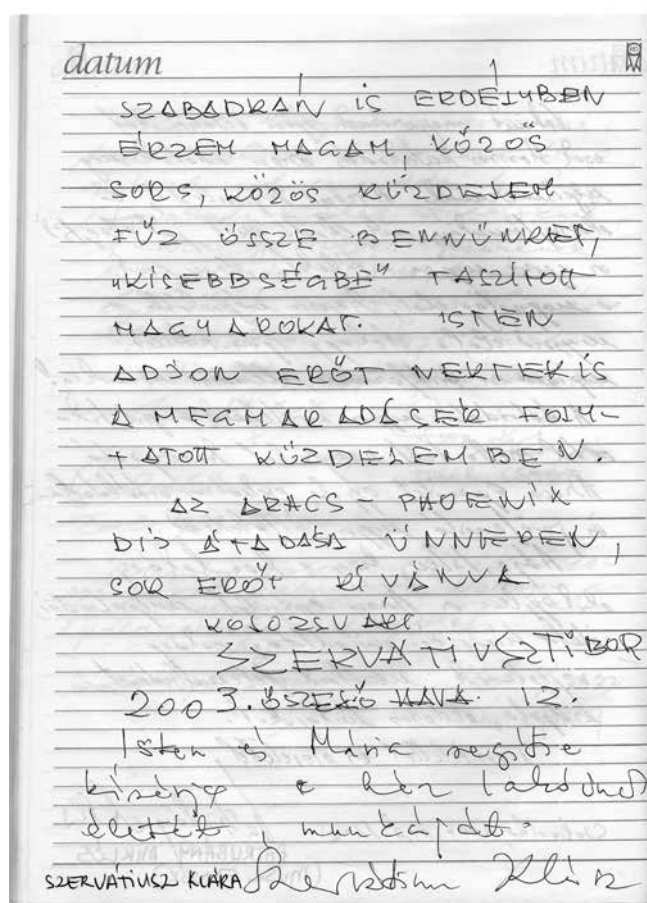
Az Aracs Társadalmi Szervezet elsőként és egyedülként a Délvidéken 2002-ben a Kalmár Ferenc alkotta Aracs–Főnix-díj alapításával az egyetemes magyarságban gondolkodott. Ezzel a

díjjal ugyanis a Kárpát-medencei magyarságnak azokat a kiemelkedő személyiségeit, illetve szervezeteit jutalmazta, akik példaadó magatartásukkal, tetteikkel, életművükkel és egész életükkel, illetve amelyek tevékenységükkel, hatásukkal kiérdemelték a délvidéki és az egyetemes magyarság megbecsülését, elismerését és tiszteletét. A másik cél jelzésértékű. Bizonyosságot nyújtani arról, hogy a délvidéki magyarság az egyetemes magyarság részének tekinti magát, és mindazok az értékek, amelyek a magyarság boldogulását szolgálják, s jó hírnevét öregbítik, a délvidéki magyarság nemzettudatát és önbecsülését erősítik. Az első díjat 2002-ben a tízéves Duna Televízió kapta, majd 2003-ban Szervátiusz Tibor szobrász.

2003-ban a díjkiosztó bizottság elnöke dr. Szöllősy Vágó László volt. Méltató beszédében Szervátiusz Tibort idézte, aki emberi és művészi elkötelezettségét így fogalmazta meg: „»Ha magyarnak születtem, a művészetet is anyanyelvemen kell beszélnem. Vállalom népem hagyományait, sorsát, történelmét, múltját, jelenét és jövőjét. Keleti szép örökségünket Nyugat-

Szervátiusz Tibor átveszi az Aracs–Főnix-díjat

Bejegyzés a vendégkönyvben

ba ötvözve, a Nyugat figyelmét magunkra irányítva a szobrászat nyelvén erről akarok szólni.«

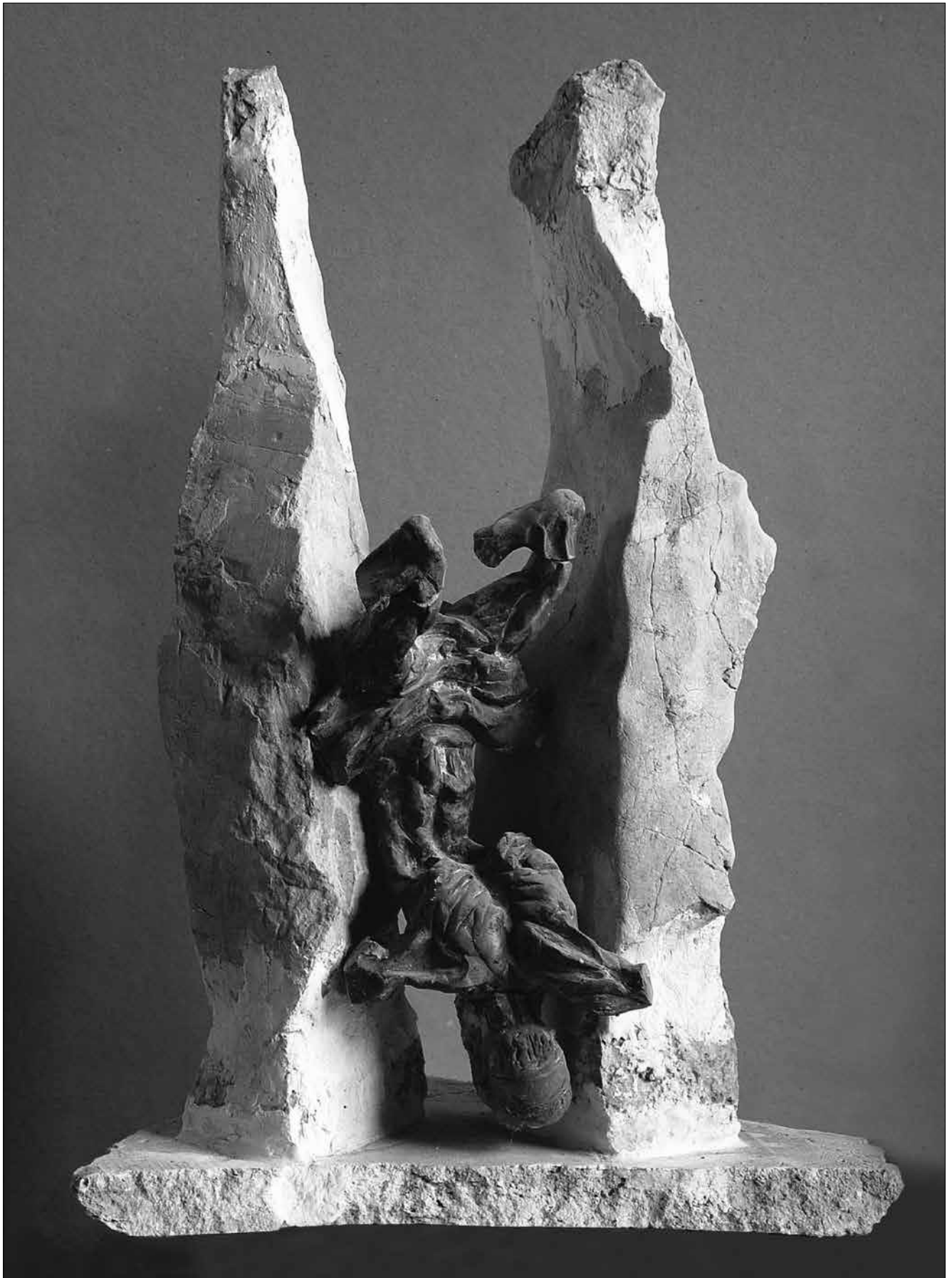
Ki is hát akkor Szervátiusz Tibor? – tehetjük fel sokakkal együtt a kérdést. Megkísérelhetnénk a válaszadáshoz megidézni a méltatókat: a XX. századi magyar és európai szobrászat egyik legkiemelkedőbb, legkarakteresebb művésze... Egyéni hangot, stílust hozott az európai képzőművészetbe... Ihetője a magyarság sorskérdései... Szemelvénynek választhatnánk Dózsa-szobrát, amely hónapokon át a Nemzeti Múzeum leglátogatottabb relikviája volt, a kőbe faragott, bronzba öntött Magyar Trianon-Golgotát, a diófába faragott Adyt, a fekete andezitből formált Móricz Zsigmondot, a tölgyfába égetett Kós Károlyt, a bronzba formázott Szent László királyt, a fába, kőbe, vasba, bronzba öltöztetett névtelen csángó lányokat és Fájdalmas Szűzanyánkat, a vértanúkat, a siratókat és a Megváltókat...

A választ paradox módon kérdések kínálják. Kérdések, amelyeket Szenteleky Kornél, a jugoszláviai magyar irodalom első nagy szervező

egyénisége hetven évvel ezelőtt fogalmazott meg, kérdések, amelyeket fel kellene tennünk minden alkalommal, amikor érdemeket mérlegetünk és elismerésekről döntünk: Adtam-e valamit népemnek? Vállaltam-e népem sorsát, baját, álmait és vágyvilágát? Adtam-e teremtő fényt, hitet, szívet, szépséget és eszmét az alkotásban? – Ha a kérdések többségére igen a válasz, úgy az illető méltó a díjra, az elismerésre. Szervátiusz Tibor esetében minden válasz: igen. Igen! Adott, sokat adott népének. Igen! Vállalta népe sorsát, baját, álmait és vágyvilágát. Igen! Adott teremtő fényt, hitet, szívet, szépséget és eszmét az alkotásban.”

Ugyanebben az évben, 2003-ban Szervátiusz Tibor és felesége, Klára megalapítják a Szervátiusz Jenő-díjat a szobrász édesapa születésének 100. évfordulója alkalmából. A délvidéki magyarságot az a megtiszteltetés érte, hogy képzőművészei közül (azóta is egyedülként) **Gyurkovics Hunor** szabadkai festőt, grafikust tüntették ki ezzel a díjjal 2005-ben. A Szervátiusz Jenő-díj célja, hogy ráirányítsa a figyelmet a Kárpát-medencében születő magyar művészetre, magyar művészekre, olyanokra, akik „**a nemzeti kultúra gyökereit felmutató, magas színvonalú művészetet hoznak, hoztak létre**”. (Idézet a Szervátiusz Alapítvány honlapjáról.)

Szervátiusz Tibor anyaga – egyik méltatója szerint – nem a fa, a kő, hanem a **fájdalom**. Ezt emelte ki Döbrentei Kornél versének címében: *Belépve a Fájdalom kapuján – Szervátiusz Tibornak főhajtással élete és életműve előtt*. Ezzel a verssel tisztelgett az Aracs szerkesztősége 2010. március 15-ei számában a 80 éves művész munkássága előtt, majd 5 év múlva az augusztus 20-ai Aracs-szám képzőművészeti anyaga bepillantást nyújtott e gigantikus életműbe a 85. születésnap alkalmából. Akkor a címlapra az 1944-es délvidéki magyar holokauszt emlékére tervezett alkotás makettje került. Az Aracs szerkesztő felkérésére vállalta el Szervátiusz Tibor, hogy mementót állít az ártatlanul kivégzett magyaroknak. Számomra a nagybetűs Fájdalomnak ez a legmegrázóbb formába öntése, a két hatalmas szikladarab mint két felkiáltójel áll, s e két sziklaszikoly között zuhan le a mélybe, a halálba az áldozat. Akár a Tiszába lőtt magyarokra

Az 1944-es magyar holokauszt emlékművének makettje

A Szervátiusz Jenő-díjjal Gyurkovics Hunor a 2005. évi díjátadó ünnepségen

is asszociálhatunk e zuhanó áldozat láttán, s a megcsontított test látványa azt a mérhetetlen fájdalmat, megaláztatást, kegyetlenséget robbantja tudatunkba, amely a magyarság e délvidéki részével megtörtént – Tito elvtárs jóváhagyásával. Sohase feledjük el, mindig emlékezünk a véráldozatokra! Egy világhírű szobrász egész habitusával, mély átéléssel, együttérzéssel népének, nemzetrészének szenvedése iránt alkotta meg a Fájdalom sikolyát. 15 évnyi hallgatás után itt az idő, hogy cselekedjünk. A mai technika lehetővé teszi, hogy a makett alapján kinagyítva megszülessék az öntőműhelyben a mű. Az 1944-es kivégzések kutatómunkája is hamarosan befejeződik, a szerb–magyar kapcsolatok sohasem alakultak olyan jól, mint manapság – hangoztatják mind Szerbiában, mind az anyaországban. A sok kis helyi emléktábla, kereszt, kopjafa, csúrogi emlékmű mellett is kell

egy méltó mementó. Szervátiusz Tibor műve az. Köszönet érte. Adósai vagyunk a megvalósítással.

Szervátiusz Tibort május 15-én helyezték örök nyugalomra a Fiumei úti sírkertben Budapesten. Döbrentei Kornél szavaival búcsúzunk tőle.

„Talentumod, géniusz Barátom,
mérni nincs elég s méltó karátom,
amit itt tenni lehetett s kellett,
s elvárt az Isten, megcselekedted
[...]

Székely Pietàd nem gyász s kín rabja,
lábánál kicsi gyermekkel vallja:
bármily hatalmas a veszedelem,
bármilyen lét-koptató a jelen,
mag kisarjad, megmaradunk, ne félj -:
Mindörökké Magyarország s Erdély.”

(Belépve a Fájdalom kapuján)

